

Zawieranie małżeństwa w różnych systemach prawnych, religiach i kulturach, red. Ryszard Sztuchmiller, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 2009, ss. 248.

W swej recenzji wydawniczej prezentowanej książki ks. prof. Janusz Gręźlikowski wskazuje, że „[...] prawo małżeńskie i rodzinne to jedna z ważniejszych i bardziej interesujących gałęzi prawa polskiego, międzynarodowego i kanonicznego. W systemie prawa polskiego oraz kanonicznego małżeństwo i rodzina oparte są na zawartym w formie publicznej związku małżeńskim – nierozzerwalnym w prawie kanonicznym a trwałym w prawie polskim [...]. Zagadnienie zawarcia małżeństwa kanonicznego, w świetle przepisów prawa polskiego czy też systemów prawnych innych państw europejskich, bądź zawarcie małżeństwa w innych religiach i kulturach jest zagadnieniem ciekawym, wciąż aktualnym, wzbudzającym duże zainteresowanie [...]”. Można więc przychylić się do powyższej wypowiedzi i stwierdzić, że te interesujące zagadnienia stały się przyczynkiem do powstania recenzowanej pozycji naukowej.

Książka pt. *Zawieranie małżeństwa w różnych systemach prawnych, religiach i kulturach*, pod redakcją ks. prof. dr. hab. Ryszarda Sztuchmiller^{*}, składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów, biogramu autorów i wykazu skrótów. We „Wprowadzeniu” (s. 7), sygnowanym przez redaktora – ks. R. Sztuchmiller, czytamy: „w ramach niniejszej publikacji niemożliwa jest prezentacja zasad zawierania małżeństwa we wszystkich systemach prawnych, państwach, religiach i kulturach – ale dowiadujemy się dzięki niej, jak to jest w niektórych z nich [...]”. Kolejna informacja to przedstawienie autorów poszczególnych artykułów zamieszczonych w recenzowanej publikacji; są to „pracownicy naukowcy oraz niektórzy wyróżniający się studenci Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i innych wyższych uczelni w Polsce”.

W rozdziale I (s. 11-74) pt. „Zawieranie małżeństwa w prawie polskim” mieści się sześć artykułów. W pierwszym z nich, autorstwa prof. Mieczysława Goettela, „Okoliczności wyłączające zawarcie małżeństwa (przeszkody małżeńskie) w polskim

^{*} Ks. prof. dr. hab. Ryszard Sztuchmiller to wybitny kanonista, kierownik Katedry Prawa Kanonicznego i Wyznaniowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, adwokat przy Metropolitarnym Sądzie Archidiecezji Warmińskiej, autor wielu naukowych publikacji z zakresu prawa małżeńskiego i procesowego.

prawie rodzinnym – aspekty materialnoprawne” napotykamy szereg informacji, jakie ustawodawca – w trosce o dobro przyszłych małżonków i dobro rodziny – poddaje akt zawarcia małżeństwa pewnym rygorom, które w nauce określamy jako „przeszkody małżeńskie, zakazy zawarcia małżeństwa lub okolicznościami wyłączającymi zawarcie małżeństwa”. Drugi artykuł prezentowanego rozdziału – „Pokrewieństwo jako przeszkoda małżeńska. Nowe uwarunkowania wynikające z rozwoju technik wspomagających prokreację ludzką”, autorstwa Magdaleny Gołownin-Hudały – jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy istnienie przeszkody pokrewieństwa (pomiędzy nupturientami) winno być weryfikowane jedynie przez analizę danych zawartych w dokumentach z USC, czy też należałoby brać pod uwagę ich rzeczywiste (naturalne) pokrewieństwo, by nie dopuścić to tzw. niezamierzonego kaziroddstwa. Alicja Wojciechowska w artykule pt. „Zawarcie małżeństwa przez osobę małoletnią” podejmuje interesujące zagadnienie podlegające szczególnej regulacji. Dotyczy ono nie tylko dobra przyszłych małżonków i potomstwa, lecz także rodzi pytanie, czy nowa rodzina (w tak młodym wieku) zdolna będzie do wypełnienia stojących przed nią zadań? Czwarty artykuł – „Zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika w prawie polskim”, autorstwa Martyny Seroki – odnosi się do równie interesującej instytucji, stanowiącej jednak pewien wyjątek, ale – jak podaje autorka – ta dopuszczalność posłużenia się pełnomocnikiem jest potrójnie ograniczona. „Zawarcie małżeństwa przez osobę transseksualną” to artykuł Aleksandry Wilk, która zauważa, że istnienie transseksualizmu jest zjawiskiem niezaprzeczalnym, a co za tym idzie rodzi nowe nieuregulowane problemy prawne, które „zmuszają” prawodawcę do ich unormowania. Kolejny, a zarazem ostatni artykuł tego rozdziału, autorstwa Piotra Janosa, nosi tytuł „Rola duchownego przy zawieraniu małżeństwa cywilnego w formie wyznaniowej”. Zostały w nim podjęte zagadnienia, które są wyrazem realizacji postanowień Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską.

Rozdział II (s. 77-118), pt. „Zawieranie małżeństwa kanonicznego”, składa się z pięciu artykułów. Pierwszy z nich, autorstwa ks. prof. Wojciecha Góralskiego „Delegowanie uprawnienia do asystowania przy zawieraniu małżeństw według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku”, wprowadza w zagadnienia, które Kościół podnosił od stuleci: by związek małżeński był zawierany *coram Ecclesia*, a więc z błogosławieństwem biskupa lub kapłana, a który w kolejnych wiekach – chociaż niezmienny – w istocie przeszedł pewne modyfikacje. Artykuł ks. prof. Ryszarda Szychmilera pt. „Warunki zawierania małżeństw mieszanych” przybliża do zagadnień, które od wieków były priorytetem wielu społeczeństw (świeckich i kościelnych), aby małżeństwa były zawierane w obrębie tej samej narodowości czy religii. Kościół więc, stojąc na straży wiary strony katolickiej, przez lata wypracował swoje niezienne stanowisko wobec zawierania małżeństw mieszanych. Artykuł pt. „Zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika w prawie kanonicznym”, autorstwa Justyny Krzykowskiej, odnosi się do podobnych rozważań, jak przedstawione powyżej, w prawie polskim (to nowe interesujące regulacje – tym razem w ujęciu prawa kanonicznego). Artykuł Aleksandry Bitowit pt. „Przeszkoda przyzwoitości publicznej” przypomina, że prawodawca kościelny, mając na uwadze ochronę dobra wspólnoty, dobra kontrahentów, dobra małżeństwa jako instytucji, przewidział szczególną ochronę prawną – przeszkody małżeńskie powodujące nieważność małżeństwa. Syl-

wia Bilicka, autorka piątego artykułu w tym rozdziale pt. „Forma zawarcia małżeństwa mieszanego”, wskazuje na specyfikę zawierania takiego związku przez dwie osoby, która wymaga zezwolenia kompetentnej władzy.

W III rozdziale (s. 121-179) pt. „Zawieranie małżeństwa w różnych państwach” napotykamy na trzy równie ciekawe jak poprzednie artykuły. Pierwszy to artykuł prof. Tadeusza J. Zielińskiego pt. „Zawarcie małżeństwa religijnego w prawie angielskim”, który wskazuje, że w Wielkiej Brytanii małżeństwo religijne podlega trzem różnym systemom prawnym. Autor tych rozważań odnosi się jedynie do problematyki zawarcia małżeństwa w formie religijnej prawa angielskiego (Anglii i Walii). Drugi artykuł, pt. „Skutki cywilne zawarcia małżeństwa kanonicznego w hiszpańskim systemie prawnym”, autorstwa Piotra Ryguły, przedstawia wielowiekową tradycję Hiszpanii oraz obecnie obowiązujące regulacje prawne dotyczące zawarcia małżeństwa. Trzeci artykuł, pt. „Zawarcie małżeństwa w Polsce, na Białorusi, Ukrainie i w Federacji Rosyjskiej – próba syntezy”, którego autorem jest Piotr Kasprzyk, zwraca uwagę, że w wymienionych krajach, reprezentujących różne modele sprawowania władzy, będących na różnych stopniach demokracji oraz przestrzegania praw i swobód obywatelskich, to prawo do zawarcia małżeństwa jest przestrzegane i realizowane.

Rozdział IV (s. 184-241), a zarazem ostatni w prezentowanej książce, zatytułowany „Zawieranie małżeństwa w różnych religiach i kulturach”, składa się z siedmiu krótkich, ale interesujących artykułów. W artykule „Afrykańskie małżeństwo zwyczajowe na przykładzie wybranych grup etnicznych Togo” (ks. prof. Jacka J. Pawlika) odnajdujemy informacje dotyczące zawierania małżeństw w Afryce, gdzie – zgodnie z prawem zwyczajowym – w zawieraniu małżeństw dają się wyróżnić dwa istotne elementy: zgoda rodziny oraz płatności małżeńskie, elementy obce i nieznane kulturze europejskiej. Artykuł „Małżeństwo mieszane w judaizmie, islamie i chrześcijaństwie a system prawa rzymskiego i europejski porządek prawny”, autorstwa prof. Bronisława Sitka, omawia kolejny ciekawy zakres małżeństw mieszanych w sytuacji nasilającej się migracji osób nie tylko w obrębie Unii Europejskiej, ale i całego świata. Małżeństwo jest bowiem nieodłącznym elementem każdej kultury wielu zakątków świata, szczególnie na pograniczu wielu kultur i religii. Artykuł „Zawieranie i rozwiązywanie małżeństwa w judaizmie rabinicznym”, autorstwa prof. Romana Marcinkowskiego, przybliża specyficzne, często niewłaściwie rozumiane regulacje prawne w judaizmie. W artykule „«Poślubiam cię za...». Koncepcja małżeństwa w Koranie oraz tradycji krajów bliskowschodnich” autorka Aleksandra Patyna zachęca do poznania małżeństwa jako najważniejszej instytucji zarówno według Koranu, jak i wielowiekowej tradycji. Kolejny artykuł („Małżeństwo mieszane w islamie”), którego autorem jest Michał Ptaszyński, przybliża dość restrykcyjne regulacje prawne w obrębie islamskiej kultury prawnej. W ramach tej samej tematyki mieści się artykuł pt. „Pozycja kobiety w małżeństwie muzułmańskim” Ilony Kasińskiej. Autorka prezentuje interesującą refleksję nad pozycją kobiety w małżeństwie muzułmańskim w zestawieniu z pozycją kobiety w kulturze europejskiej. Ostatni artykuł, autorstwa Cezarego Jasińskiego, pt. „Małżeństwo w Kościele prawosławnym”, wprowadza w klimat małżeństwa jako stanu łaski, powołania, wymagającego specjalnego daru przez odpowiednie błogosławieństwo Kościoła.

Możemy stwierdzić, że w omawianej pracy autorzy prezentują przemyślane poglądy na temat poruszanych przez siebie kwestii oraz przedstawiają ich naukowe uzasadnienie. Należy podkreślić wielką staranność i kompetencję redaktora omawianej książki – ks. prof. R. Sztychmilera, a także bogactwo i różnorodność zawartego w niniejszej monografii materiału. Jak odnotowuje Redaktor we Wprowadzeniu, „informacje zawarte w publikacji oraz wnioski wynagrodzą zapewne trud lektury”. Książkę warto polecić studentom prawa, prawa kanonicznego i innym osobom zainteresowanym tematyką zawierania małżeństw w różnych systemach prawnych, religiach i kulturach.

Krzysztof Mikołajczuk
Katedra Prawa Katolickich Kościołów Wschodnich KUL